

3. PERFIL DEMOGRÀFIC DE LA JOVENTUT CATALANA: CAP A L'ESTABILITZACIÓ DEMOGRÀFICA

Jordi Estivill i Castany

3.1. Introducció

Abans d'entrar en l'anàlisi detallada de les diferents dimensions del fet juvenil que ofereix l'informe general de l'Enquesta a la joventut de Catalunya (EJC) de 2017, és pertinent estudiar quines són les característiques demogràfiques de la població jove i els canvis o continuïtats que presenta en els darrers anys.

Malgrat la intenció de centrar l'anàlisi en les especificitats del col·lectiu jove i del període temporal recent, les tendències que es poden observar estan fortament condicionades per un context més general. D'una banda, la realitat demogràfica de la població catalana en conjunt, impossible de deslligar d'un entorn geogràfic més gran, el sud d'Europa i la Mediterrània. I de l'altra, un context històric més ampli, marcat per enormes canvis socials i demogràfics durant el segle XX i, especialment, durant les darreres dècades. De fet, l'etapa actual, malgrat els matisos, continua fortament explicada per allò que s'anomena segona transició demogràfica, i que als països de la Mediterrània començà amb vint anys de retard respecte a la resta de països occidentals.

Així doncs, en aquest capítol es fa, en un primer apartat, una anàlisi de l'estructura de la població jove, la seva evolució, la distribució territorial i la composició interna sobre la base de diverses variables d'anàlisi: l'edat, el sexe, la nacionalitat i el lloc de naixement. El segon apartat se centra en les característiques demogràfiques dinàmiques: els fluxos migratoris, la nupcialitat, la fecunditat i la mortalitat del col·lectiu juvenil.

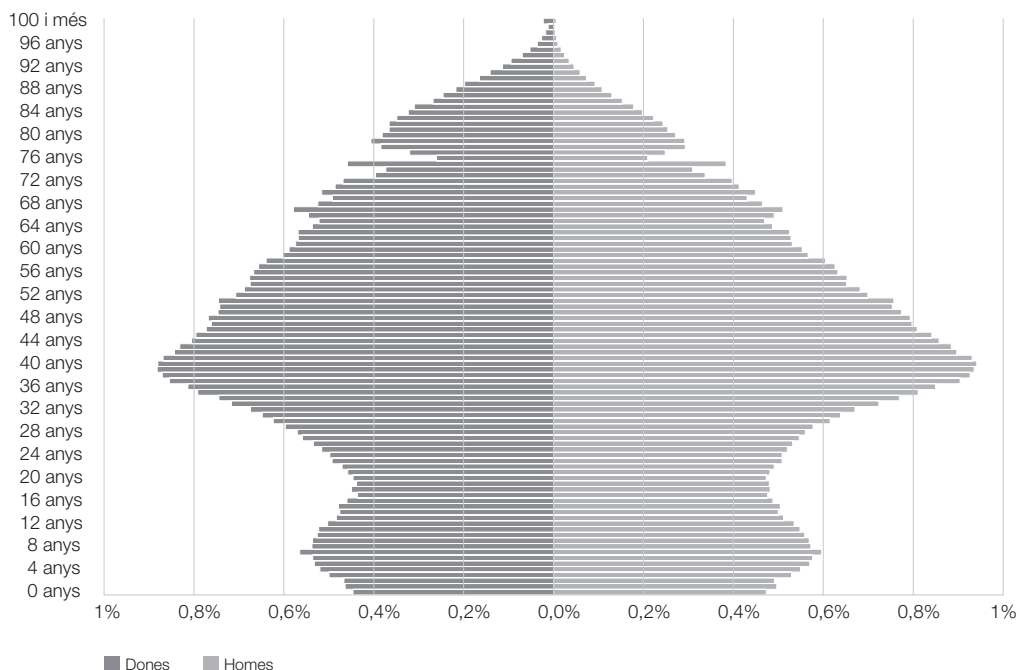
3.2. Estructura de la població jove

3.2.1. Volum de la població jove i pes en l'estructura de població

La piràmide de població de Catalunya mostra els canvis sociodemogràfics entre diferents generacions i èpoques i la tendència a l'envelliment. En el cas de la població jove, conté algunes de les cohorts menys nombroses i, alhora, algunes de les més amples. Per una

banda, destaca que les persones joves que el 2017 tenien 17 anys són la generació més petita de totes les que tenien menys de 72 anys. Durant els anys propers al tombant del segle les taxes de natalitat van tocar mínims, i és per això que l'actual grup de joves al voltant d'aquesta edat presenta un volum tan petit. En canvi, les persones que tenen 34 anys estan entre les 16 cohorts més voluminoses.

GRÀFIC 3.1. Piràmide de població. Catalunya, 2017. Percentatge

Nota: Dades provisionals.

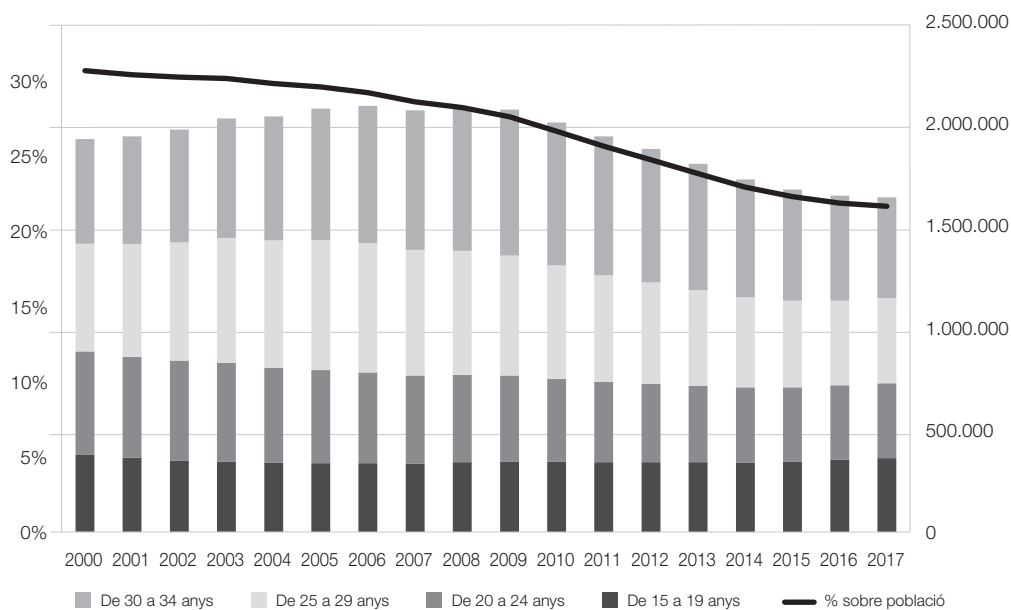
Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

Així doncs, el recanvi generacional entre la població jove s'està donant en dues direccions oposades: mentre grups força nombrosos deixen l'etapa juvenil i aniran sent substituïts per cohorts molt més petites, les generacions que s'estan incorporant per baix a aquest grup ho fan amb més efectius que les seves antecessores. De fet, hi ha quasi un 30% més de població entre els 25 i els 34 anys que entre els 15 i els 24, però també són un 13% més que aquests els que en tenen entre 5 i 14. La recent davallada de la natalitat, coincident amb la crisi, farà que les properes cohorts tornin a ser menys nombroses de nou.

Aquests desequilibris interns dins de la població jove fan que sigui necessari observar amb certa precaució els fenòmens que afecten el conjunt de la joventut. Les persones joves de més edat tenen més pes en el conjunt, i això pot suposar una certa distorsió que cal tenir en compte controlant els diferents grups d'edat.

Per sexes, la població jove presenta una situació de gran equilibri. El 50,5% de les persones de 15 a 34 anys són homes, i la resta, dones. L'any 2008 els homes eren el 52%, fet que s'explica pel major pes que en aquell moment tenia la població d'origen estranger i pel caràcter lleugerament masculinitzat del fenomen de la immigració.

GRÀFIC 3.2. Joves de 15 a 34 anys per grups d'edat. Catalunya, 2000-2017. Percentatge i nombre de joves

Nota: Les dades de 2017 són provisionals.

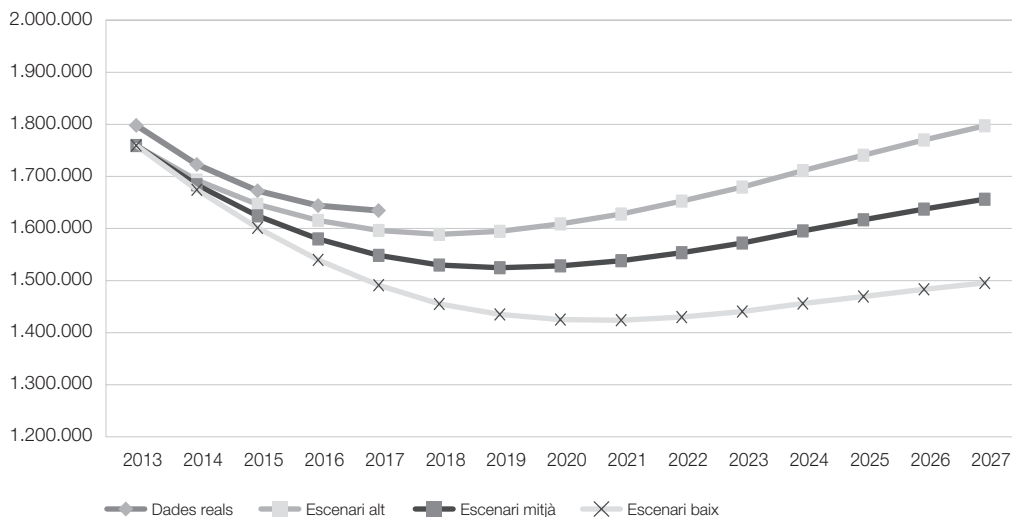
Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

Si observem la tendència dels darrers anys en termes absoluts i en termes relatius, podem fixar-nos en dos fenòmens paral·lels. El nombre total de joves va créixer des de l'any 2000 fins al 2008, degut al període d'expansió econòmica que va atraure al nostre país persones joves d'altres llocs del món que buscaven oportunitats laborals. Però a partir de l'inici de la crisi econòmica aquesta arribada no només es va aturar, sinó que una part de les persones novingudes, i també altres joves, van marxar a altres indrets. Aquest procés es va produir en el context d'un recanvi generacional per part de cohorts més reduïdes, la qual cosa ha provocat una reducció important del volum de la població jove, d'un 22,3% entre 2008 i 2017.

Però el pes de la joventut dins el conjunt de la població catalana no ha deixat de reduir-se des de l'inici del segle XXI, d'un 30,7% l'any 2000 a un 21,6% el 2017. Això és degut, en primer lloc, al fet que durant els anys de bonança el creixement encara va ser més accentuat en el total de la població (un milió de persones entre 2000 i 2007), en segon lloc, a la reducció d'efectius joves a partir de 2009 i finalment a l'augment de l'esperança de vida.

No obstant això, aquesta tendència sembla desaccelerar-se en els darrers anys, amb una disminució de només dues dècimes de 2016 a 2017.

GRÀFIC 3.3. Projeccions de joves de 15 a 34 anys segons escenaris probables. Catalunya, 2013-2027. Nombre de joves

Font: Projeccions de població 2013-2051 (Idescat)

L'any 2013 l'Idescat va publicar les darreres projeccions de població, unes estimacions futures de població basades en les previsions sobre naixements, defuncions i moviments migratoris. Es calculen tres escenaris en funció de tres nivells d'estimació: baix, mitjà i alt. Segons tots ells, la població jove havia de caure fins a l'any 2018 o el 2020 per després recuperar-se lentament fins al 2027. Només en l'escenari alt es recuperarien els valors de 2013 d'aquí a deu anys. Però atenent a les dades reals des de 2013, s'observa que, si bé s'ha donat aquest descens, ha estat menys pronunciat del que preveien tots tres escenaris, fins al punt que l'últim any el nombre de joves només s'ha reduït en 10.000 persones. Les migracions són un element menys previsible, però sembla que actualment el col·lectiu jove estaria tocant fons en termes quantitativus, i que els anys vinents seria, de nou, progressivament més nombrós.

3.2.2. Distribució territorial

Aquesta disminució del pes de la població jove dels darrers anys coincideix amb les dinàmiques demogràfiques de molts països europeus, relacionades amb l'envelliment i amb la caiguda de la natalitat a partir dels anys vuitanta. És una tendència també homogènia al conjunt del país, ja que s'ha produït en la mateixa direcció a tots els àmbits territorials catalans.

TAULA 3.1. Proporció de joves de 15 a 34 anys sobre la població total segons àmbit territorial. Catalunya, 1986-2016. Percentatge

Àmbit	Any						
	1986	1991	1996	2001	2006	2011	2016
Metropolità	30,5	32,1	32,2	30,8	29,4	25,6	22,0
Comarques Gironines	29,8	31,1	30,9	29,5	29,0	26,1	22,2
Camp de Tarragona	30,6	31,9	32,1	30,8	30,0	26,6	22,1
Terres de l'Ebre	27,0	27,8	28,4	28,2	28,1	25,4	21,1
Ponent	29,1	29,9	30,1	28,5	28,5	26,0	21,9
Comarques Centrals	29,6	30,0	29,7	28,4	27,6	24,5	20,8
Alt Pirineu i Aran	27,9	28,9	28,6	27,5	27,5	25,2	21,4
Penedès	29,7	31,3	31,8	30,6	32,1	24,9	20,4

Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

No obstant això, hi ha petites diferències en les intensitats i els ritmes d'aquesta caiguda entre els diferents territoris, fet que explica dinàmiques demogràfiques internes. En primer lloc, és destacable la reducció de les diferències entre els àmbits del pla territorial pel que fa al pes de la població jove dins el conjunt. Si l'any 1986 hi havia una diferència de 3,6 punts entre els dos territoris més dispars, l'any 2016 s'havia reduït a la meitat.

Els dos territoris que tenien menys percentatge de població jove a l'inici d'aquesta sèrie, l'Alt Pirineu i Aran i les Terres de l'Ebre, són també els que han tingut un descens menys acusat. Són els que tenen menys població i comprenen entorns bàsicament rurals. Probablement, el despoblament del món rural, que ja ve de lluny, va fer que partissin d'una població ja més envellida. Per altra banda, territoris amb més població urbana, com el Camp de Tarragona o l'àmbit Metropolità, continuen mantenint-se com uns dels territoris menys envellits, però han patit una caiguda més brusca, especialment des de 2006. Amb l'arribada de la crisi, la reducció dels fluxos migratoris d'entrada, que incorporaven contingents de joves, pot haver tingut més efecte sobre l'estructura de les poblacions de les zones més dinàmiques econòmicament.

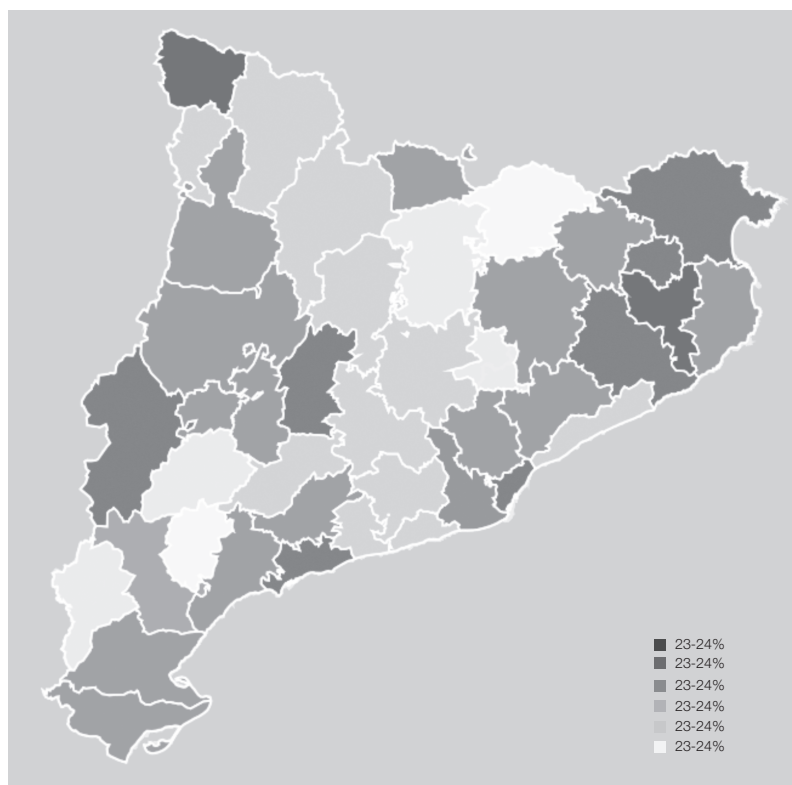
En qualsevol cas, no es pot obviar l'enorme desequilibri en la distribució de la població a Catalunya (taula 3.2), i en concret de la població jove. El 64,2% de les persones joves viuen a l'àmbit Metropolità de Barcelona. No hi ha cap altre dels vuit àmbits territorials que arribi a reunir el 10% del total. Les Comarques Gironines i el Camp de Tarragona superen els 100.000 individus joves, i Ponent, les Comarques Centrals i el Penedès es queden entre els 50.000 i els 100.000. Finalment, les Terres de l'Ebre i sobretot l'Alt Pirineu i Aran són els territoris amb menys població jove.

TAULA 3.2. Joves de 15 a 34 anys segons àmbit territorial de residència. Catalunya, 2016. Nombre de joves i percentatge

Àmbit	Nombre de joves	%
Metropolità	1.055.945	64,2
Comarques Gironines	164.106	10,0
Camp de Tarragona	113.009	6,9
Terres de l'Ebre	38.198	2,3
Ponent	79.619	4,8
Comarques Centrals	82.650	5,0
Alt Pirineu i Aran	15.503	0,9
Penedès	95.072	5,8
Catalunya	1.644.102	100,0

Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

MAPA 3.1. Joves de 15 a 34 anys segons comarques. Catalunya, 2016. Percentatge

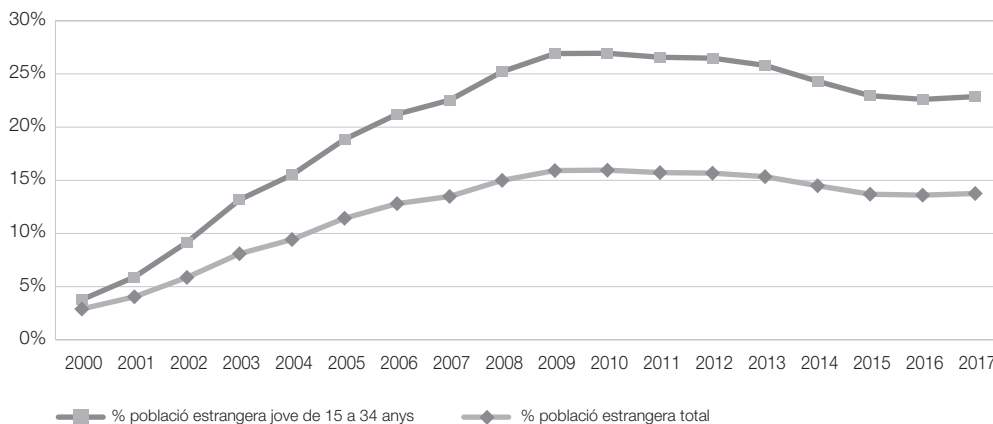
Font: Elaboració pròpia a partir del Padró municipal d'habitants (Idescat)

Des del punt de vista comarcal (mapa 3.1), el pes de la joventut dins el conjunt de la població no dibuixa diferències excessivament grans entre territoris, amb un rang entre el 18,1% i el 23,9%. Però sí que ofereix també conclusions interessants. Després de l'Aran (23,9%), les quatre comarques amb més població jove en termes relatius (colors més foscos al mapa) són el Gironès (23,8%), el Barcelonès (22,8%), el Tarragonès (22,7%) i el Segrià (22,5%). A l'altre extrem, les comarques amb el percentatge més baix són el Berguedà (19,3%), la Terra Alta (19,1%), el Priorat (18,7%) i el Ripollès (18,1%). S'evidencia, per una banda, que les quatre capitals de demarcació són pols d'atracció per a la població jove, sigui per motiu d'estudis o laborals, mentre que les comarques rurals més allunyades de les capitals tenen més dificultats per mantenir les persones joves al territori.

3.2.3 Origen i nacionalitat

El 22,9% dels i les joves catalans tenen nacionalitat estrangera. El lleuger augment d'aquesta xifra de 2016 a 2017 ha suposat un canvi de tendència respecte als últims anys, marcats per un lleuger descens del volum de població jove estrangera, tant en termes absoluts com relatius.

GRÀFIC 3.4. Pes de la població estrangera segons l'edat. Joves de 15 a 34 anys i població total. Catalunya, 2000-2017. Percentatge

Nota: Les dades de 2017 són provisionals.

Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

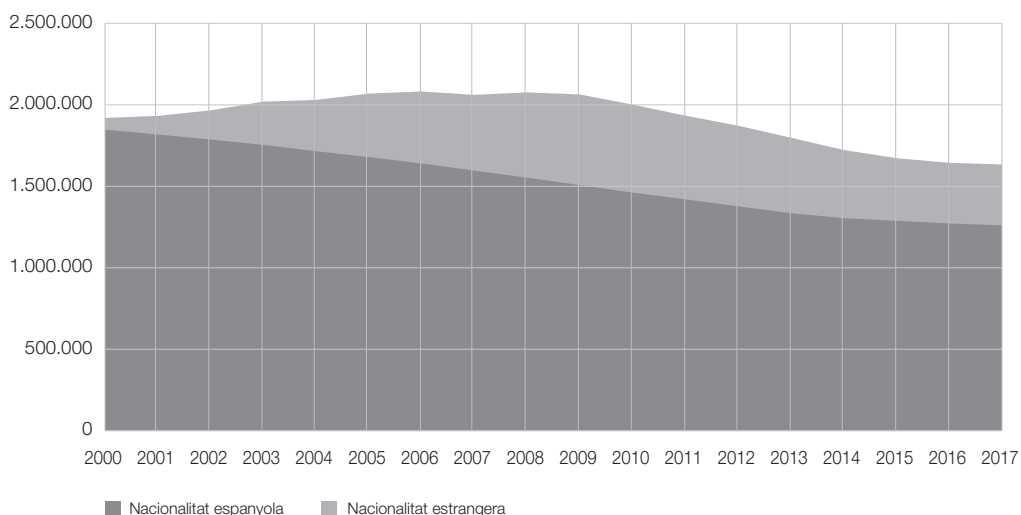
Durant els primers deu anys del segle, la situació econòmica i diversos fenòmens globals van afavorir els moviments migratoris d'arribada de persones d'altres països i continents a casa nostra. Aquest moviment voluminós i accelerat va transformar la nostra societat, com abans ho van fer altres fluxos migratoris. En el cas concret de la joventut, aquest impacte en termes relatius va ser força superior. Per una banda, perquè les persones que emigren

per motius laborals ho acostumen a fer en edat activa, en molts casos essent joves. I, per l'altra, per l'evolució negativa paral·lela del volum de joves de nacionalitat espanyola, degut als recanvis generacionals protagonitzats per cohorts menys nombroses.

Així, l'any 2000 el baix percentatge de persones joves de nacionalitat estrangera (3,8%) era molt similar al del conjunt de la població; no obstant això, l'increment de la immigració va ser més accentuat en el col·lectiu jove, de manera que en el moment àlgid dels anys 2009 i 2010 (26,9% de joves estrangers) la diferència era d'onze punts percentuals.

La crisi econòmica va frenar la tendència creixent del pes de la població de nacionalitat estrangera dins el conjunt de la joventut catalana. Després d'estancar-se durant els primers anys de la crisi, va arribar a baixar lleugerament entre 2012 i 2015, per mantenir-se des de llavors i sumar, l'any 2017, un 13,8% del total de població i un 22,9% de la població jove.

GRÀFIC 3.5. Joves de 15 a 34 anys segons nacionalitat. Catalunya, 2000-2017. Nombre de joves

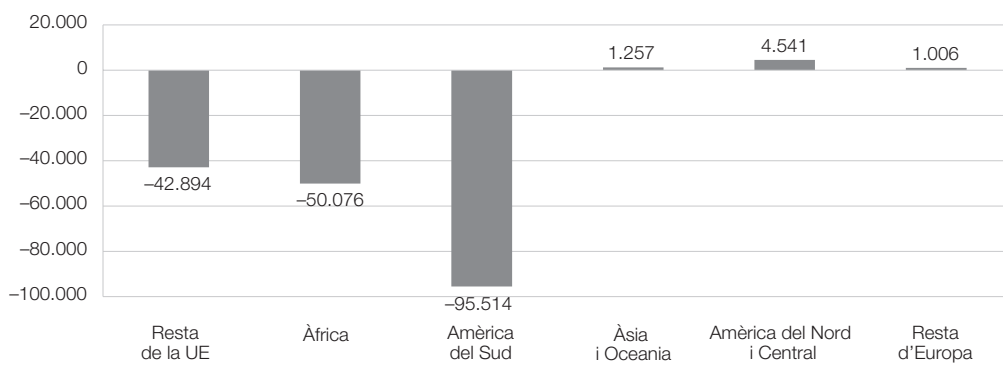
Nota: Les dades de 2017 són provisionals.

Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

Si s'observa el mateix fenomen en termes absoluts s'aprecia que, si l'any 2000 hi havia a Catalunya 72.345 persones de 15 a 34 anys de nacionalitat estrangera, l'any 2009 aquesta xifra s'havia multiplicat quasi per vuit, i arribava als 555.377. L'any 2017, les persones joves de nacionalitat estrangera s'havien reduït un terç respecte a 2009, i es quedaven en 373.697 efectius.

La reducció en el període 2009-2017 no ha afectat de la mateixa manera totes les comunitats de joves nouvinguts. El 2009 l'Amèrica del Sud era el continent d'on provenia un volum més gran d'aquestes persones, però avui, a casa nostra, hi ha 95.514 persones menys d'entre 15 i 34 anys amb nacionalitats d'aquests països. En el cas de les persones provinents de l'Àfrica i de la resta de la UE, els descensos d'efectius estrangers també són molt importants, d'entre 40.000 i 50.000 joves. En canvi, les regions del món d'on hi havia originàriament menys migrants joves han viscut, fins i tot, un lleu increment en aquests anys.

GRÀFIC 3.6. Variació de la població jove de 15 a 34 anys de nacionalitat estrangera segons continent d'origen. Catalunya, 2009 i 2017. Nombre de joves

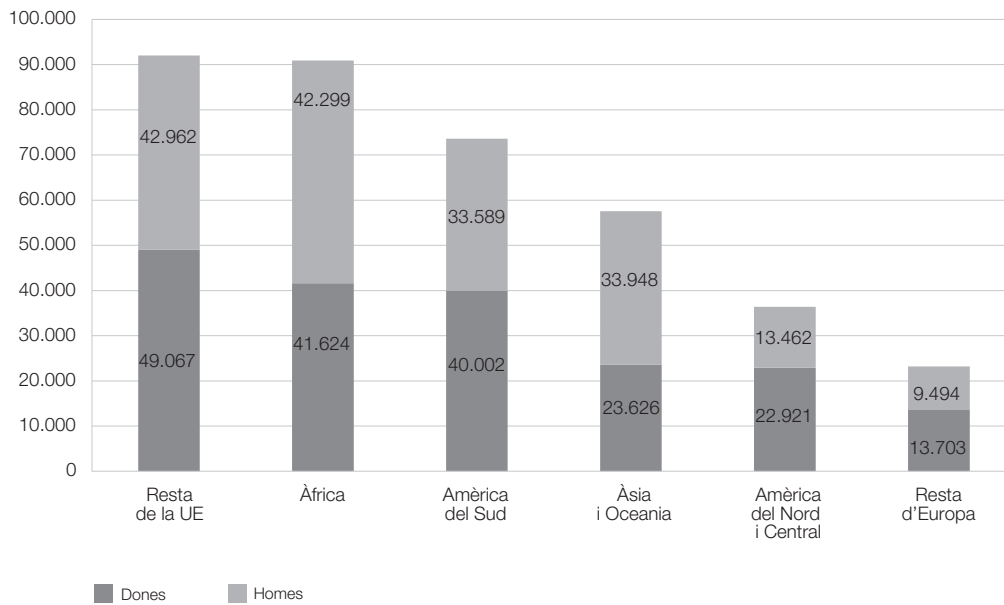

Nota: Les dades de 2017 són provisionals.

Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

Això ha fet que la resta de països de la UE siguin actualment la regió del món d'on provenen més joves estrangers residents a Catalunya, en detriment de l'Amèrica del Sud i de l'Àfrica. És probable que la caiguda de l'economia i de les oportunitats laborals hagin portat més joves llatinoamericans a tornar als seus països d'origen, en comparació amb joves d'altres comunitats. Però també han estat anys en què un nombre important d'aquestes persones han aconseguit la nacionalitat espanyola. De fet, de 2009 a 2016 un 63% del total de concessions de nacionalitat espanyola a Catalunya van ser atorgades a persones de nacionalitat llatinoamericana, i un 29%, a persones de l'Àfrica. I és sabut que els i les joves de nacionalitats europees tenen molts menys incentius per mirar d'aconseguir la nacionalitat espanyola en relació amb els que provenen d'aquestes altres latituds.

GRÀFIC 3.7. Joves de 15 a 34 anys de nacionalitat estrangera segons sexe, per continent d'origen. Catalunya, 2017. Nombre de joves

Nota: Les dades són provisionals.

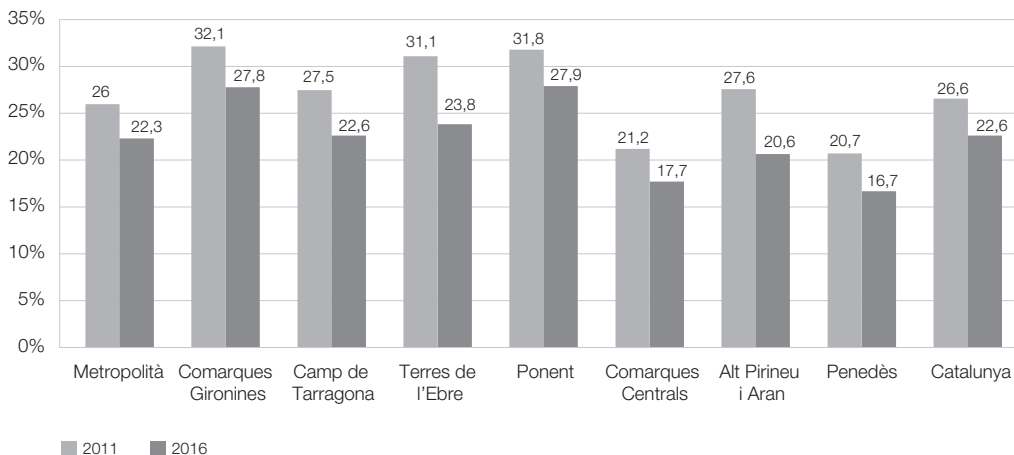
Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

Pel que fa a la distribució per sexes, també es veuen algunes diferències significatives en funció de l'origen en el col·lectiu jove immigrant. En el cas de les persones provinents de països de la resta de la UE (53,3%), de l'Amèrica del Sud (54,4%), de l'Amèrica del Nord i Central (63%) i de la resta d'Europa (59,1%), la majoria són dones. Per altra banda, tant entre el col·lectiu africà (45,8%) com pel que fa a la regió d'Àsia i Oceania (41%) les dones són minoria en detriment dels homes. Això dona un panorama global amb un lleuger predomini de les dones entre la població jove nouvinguda, d'un 51,1%. Però aquest fet també és nou: fins al 2014 el volum d'homes havia estat majoritari dins el total de joves de nacionalitat estrangera, amb un màxim d'un 56,6% el 2003. Això ens remet a una taxa d'activitat tradicionalment més alta en el cas dels homes i al context econòmic expansiu de principis de segle, marcat per una demanda molt important de mà d'obra en sectors molt masculinitzats, com la construcció.

Hi ha diferències prou rellevants en el territori pel que fa a la distribució de la població jove de nacionalitat estrangera. Amb les darreres dades disponibles, les de 2016, Ponent era l'àmbit territorial amb una proporció més elevada de joves estrangers, seguit per les Comarques Gironines, tots dos amb valors propers al 28%. A l'altre extrem trobem les Comarques Centrals (17,7%) i el Penedès (16,7%), amb valors deu o onze punts més baixos.

És molt probable que l'estructura econòmica, amb presència de sectors amb més o menys demanda de mà d'obra de mitjana i baixa qualificació, determini aquest fet.

GRÀFIC 3.8. Pes de la població jove de 15 a 34 anys de nacionalitat estrangera segons àmbits territorials. Catalunya, 2011 i 2016. Percentatge

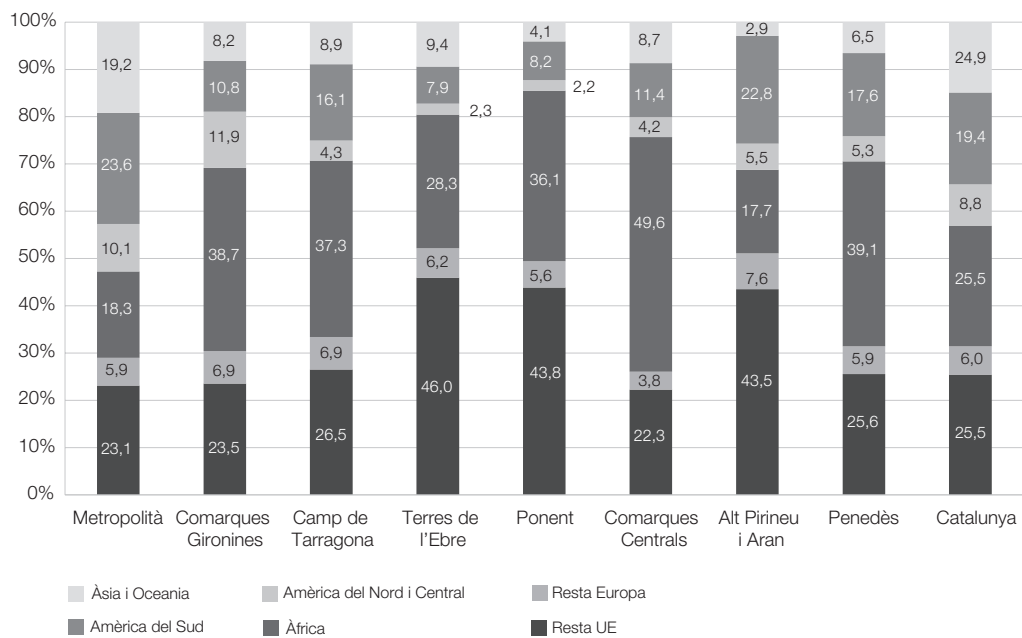

Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

Respecte a l'any 2011, hi ha diferències notables en la intensitat del descens a cada zona de Catalunya. Les caigudes més importants, de l'entorn de set punts percentuals, s'han donat a l'Alt Pirineu i Aran i a les Terres de l'Ebre, mentre que a les Comarques Centrals, l'àmbit Metropolità i Ponent és on la davallada ha estat més baixa que la que ha tingut lloc al conjunt de Catalunya (3,9%). El 2011 les Comarques Gironines (32,1%) i Ponent (31,8%) ja eren els dos territoris amb més població estrangera, però en el cas de les Terres de l'Ebre el descens d'aquests anys l'ha fet situar-se en posicions més properes a la mitjana.

El volum de joves de les diferents comunitats de nouvinguts ha variat força en els darrers temps a Catalunya, i la distribució en el territori d'aquestes comunitats també és desigual. Cal tenir en compte que els volums en termes absoluts són molt diferents entre ells, per les enormes diferències demogràfiques entre els àmbits territorials, però si posem aquesta variable en relació amb la població de cada zona apareixen dades interessants. Amb xifres de 2016, l'Àfrica era el continent d'on més persones joves de nacionalitat estrangera provenien als àmbits territorials del Camp de Tarragona, les Comarques Gironines, el Penedès i les Comarques Centrals. En aquest últim cas, quasi la meitat de totes les persones nouvingudes eren africanes.

GRÀFIC 3.9. Pes de la població jove de 15 a 34 anys de nacionalitat estrangera segons continents d'origen, per àmbits territorials. Catalunya, 2016. Percentatge

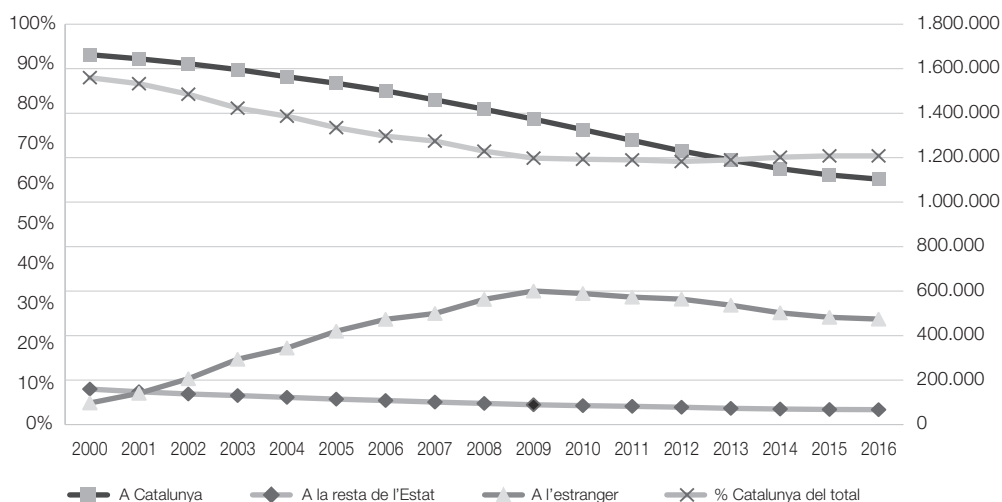

Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

Els i les joves de països de la resta de la UE eren el col·lectiu majoritari a Ponent, a l'Alt Pirineu i Aran i a les Terres de l'Ebre, amb valors entre el 43% i el 45% del total. A l'àmbit Metropolità és l'únic on destaca en primer lloc l'Amèrica del Sud (23,6%), tot i que també és una comunitat amb forta presència a l'Alt Pirineu i Aran. L'Amèrica del Nord i Central i Àsia i Oceania tenen un pes més petit i molt desigual entre els diferents territoris catalans. A l'àmbit Metropolità un important 19,2% de la població jove estrangera procedeix de països asiàtics, mentre que a la resta no arriba al 10%, i en el cas de l'Alt Pirineu i Aran no arriba al 3%.

Al marge de la nacionalitat, per conèixer la composició i la diversitat d'òrgens i identitats de la joventut és rellevant observar una altra informació que ofereix el padró municipal d'habitants: el lloc de naixement. L'any 2016 el 67,1% de les persones d'entre 15 i 34 anys empadronades a Catalunya també hi havien nascut; l'any 2000 aquest percentatge era del 86,6%. De nou les xifres expressen els canvis importants que hi ha hagut en la composició de la població jove des del tombant de segle.

GRÀFIC 3.10. Joves de 15 a 34 anys segons lloc de naixement. Catalunya, 2000-2016.
 Nombre de joves i percentatge

Font: Padró municipal d'habitants (Idescat)

Durant aquests anys la quantitat de persones nascudes a la resta de l'Estat s'ha reduït a menys de la meitat. Si l'any 2000 eren quasi 160.000 individus, l'any 2016 eren 67.101. La quantitat de persones joves nascudes a Catalunya també ha patit una davallada ininterrompuda important. En total s'ha reduït una tercera part des de l'any 2000; es tracta de la disminució que ja hem vist, pel recanvi generacional per part de cohorts amb menys efectius. Pel que fa a les persones nascudes a l'estranger, s'observa la mateixa tendència que en l'evolució del percentatge de població jove de nacionalitat estrangera: un augment molt ràpid de 2000 a 2009, en què van passar de no arribar a les 100.000 persones a ser 600.000, i a partir de llavors aquest volum ha anat disminuint, especialment des de 2012, fins a quedar-se en 473.753 joves.

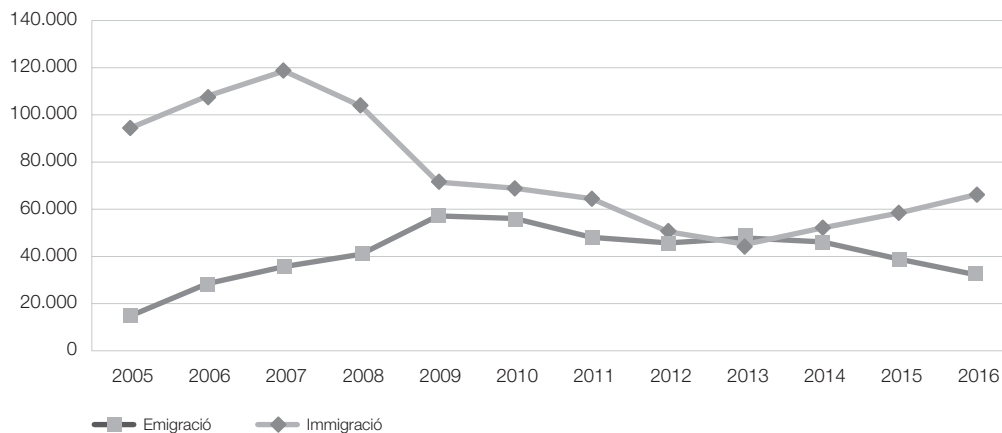
Tot això ha fet que el percentatge de joves nascuts a Catalunya hagi passat per dues etapes clarament diferenciades. Amb l'augment de població jove nascuda a l'estranger i la davallada de les persones joves nascudes a Catalunya de la primera dècada del segle XXI, aquest percentatge es va reduir vint punts. Però quan el volum de joves nascuts a l'estranger es va estabilitzar, aquesta caiguda es va frenar. Així, des de 2009 s'ha mantingut al voltant de les dues tercers parts del col·lectiu jove.

3.3. Dinàmica demogràfica de la joventut

3.3.1. Moviments migratoris

Com hem anat veient, la reducció del nombre d'efectius de la joventut catalana dels primers anys d'aquest segle només ha pogut ser parcialment compensada per l'arribada de població jove des d'altres indrets del món. L'evolució dels fluxos (els moviments migratoris per a la franja d'edat dels 15 als 34 anys) confirma aquesta realitat: fins a l'any 2007 el saldo migratori anual amb l'estranger era d'unes 80.000 persones de mitjana, amb volums d'entrada que van arribar quasi a les 120.000. A partir de 2008, i sobretot de 2009, el nombre d'altres de persones joves al padró provinents d'altres països va caure fins a entre 60.000 i 70.000, i l'emigració jove es va situar entre les 50.000 i les 60.000 persones. No va ser fins al 2012 i sobretot el 2013 que una nova caiguda de la xifra d'immigrants joves fins a un mínim històric per a aquesta sèrie de 45.119 va situar el saldo migratori en xifres negatives. L'any 2013 és l'únic en què van marxar de Catalunya cap a altres països del món més persones joves de les que van arribar. A partir de llavors les dades d'immigració van tornar a repuntar i les d'emigració s'han anat moderant lleugerament, fins a assolir el 2016 un saldo migratori positiu de 33.955 individus joves.

GRÀFIC 3.11. Moviments migratoris de la població jove de 15 a 34 anys segons sentit del flux. Catalunya, 2005-2016. Nombre de joves

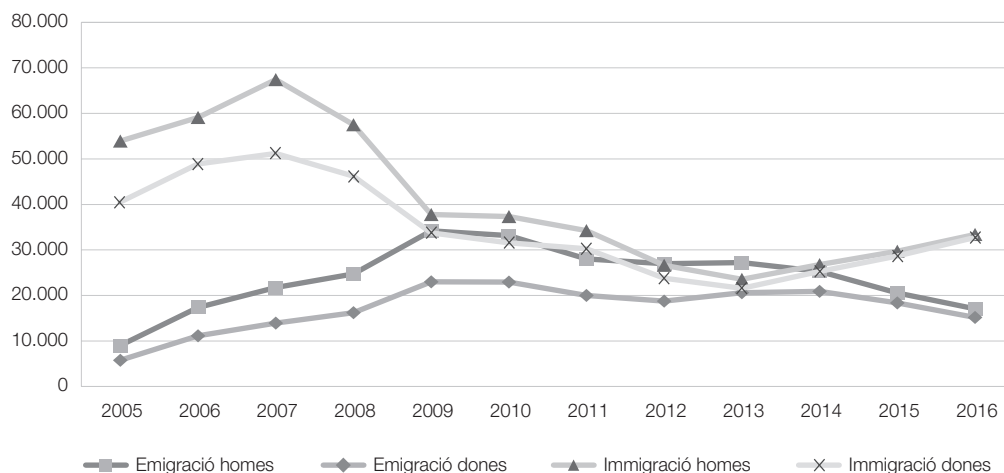
Font: Idescat a partir de l'Estadística de variacions residencials (EVR)

És fàcil de nou reconèixer els dos (o tres) grans cicles econòmics viscuts des de l'any 2000 a Catalunya, que han modelat especialment els fluxos d'immigració. Sembla, però, que l'emigració és menys sensible a aquests cicles, ja que va anar augmentant en paral·lel a la immigració durant els anys d'expansió econòmica i justament va deixar d'augmentar amb l'arribada de la crisi. Pot ser que les persones més afectades per la crisi econòmica en el nostre context, malgrat patir dificultats severes, no hagin optat per l'emigració com a principal estratègia per fer-hi front. La solidaritat intrafamiliar, una resiliència important o la interpretació de l'emigració com un fracàs personal en poden ser explicacions. En tot cas, el fet que el pes intern de les persones joves de més edat dins el col·lectiu jove hagi disminuït en els darrers anys també explica aquest fet. Són justament aquests els que més clarament protagonitzen aquests moviments, i si hi ha menys individus en termes absoluts, és lògic que també n'hi hagi menys que marxïn.

Però també cal tenir molt en compte les deficiències del registre padronal a l'hora de mesurar les migracions, especialment en el cas de l'emigració. Si bé empadronar-se presenta força avantatges pràctics per a una persona que arriba al nostre país, comunicar la baixa padronal després d'haver-se establert en un altre país en té més aviat pocs. Això fa que la subrepresentació de l'emigració en l'*Estadística de variaciones residenciales* (EVR) de l'INE sigui molt important. A partir de l'any 2006 s'hi inclouen les baixes per caducitat de les persones estrangeres no comunitàries que no renoven la seva inscripció padronal cada dos anys, tal com estableix la llei des de 2003. Malgrat no saber-se'n el destí, es recompten com a emigració.

Pel que fa als estocs, hem vist com la població jove nouvinguda estava clarament masculinitzada i, per tant, protagonitzava els fluxos d'entrada durant aquest període de gran arribada de persones de nacionalitat estrangera. Però també protagonitzava els fluxos d'emigració, segurament pel mateix predomini en el volum de població de nacionalitat estrangera ja arribada i per una major predisposició tradicional a la mobilitat dels homes. En tot cas, a partir de 2009 el volum d'immigració jove es va igualar força entre homes i dones, mentre que l'emigració masculina va mantenir-se força més alta que la femenina. És per això que el saldo migratori femení jove de 2008 a 2016 ha estat de 68.009 persones, quasi el doble que el masculí, de 36.969. És en part per això que des de 2014 les dones joves de nacionalitat estrangera han passat a ser més que els homes.

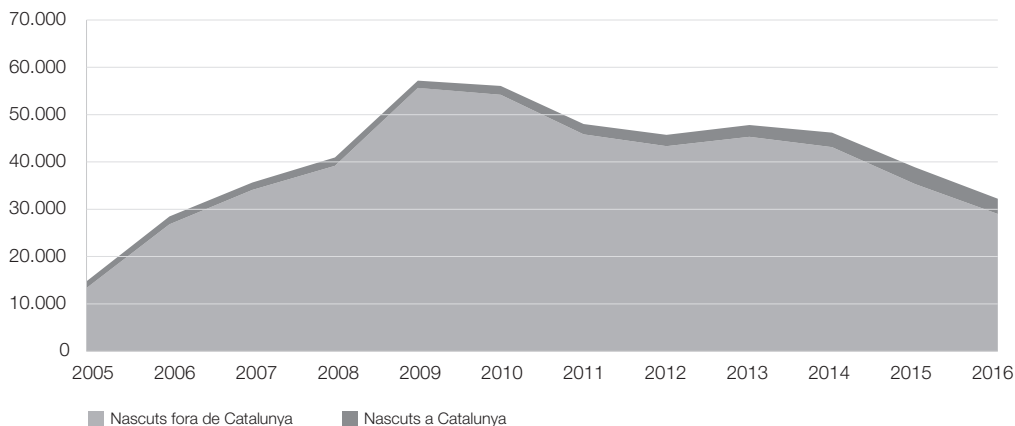
GRÀFIC 3.12. Moviments migratoris de la població jove de 15 a 34 anys segons sentit del flux, per sexe. Catalunya, 2005-2016. Nombre de joves

Font: Idescat a partir de l'Estadística de variacions residencials (EVR)

Un moviment migratori juvenil específic que ha captat certa atenció social els darrers anys és la marxa de joves a altres països per buscar millors oportunitats laborals. Aquest fenomen, directament relacionat amb la crisi i la destrucció d'ocupació juvenil, ha estat definit de diferents maneres segons la visió de qui el valora: des de mobilitat exterior a èxode juvenil, passant per fuga de cervells. Independentment de la interpretació social que se'n faci i de la preocupació que pugui generar en termes qualitius, des del punt de vista demogràfic cal assenyalar que no es tracta d'un moviment migratori especialment nombrós ni excepcional.

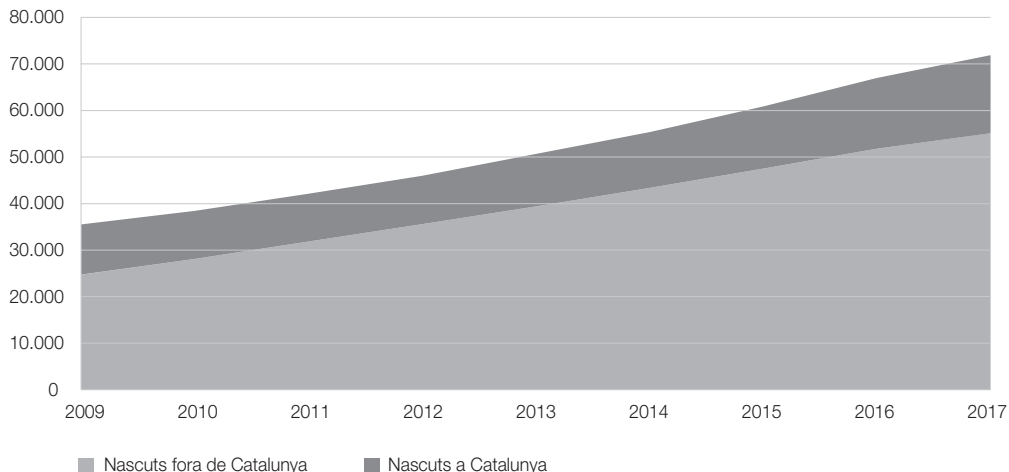
GRÀFIC 3.13. Emigració externa de joves de 15 a 34 anys segons lloc de naixement. Catalunya, 2005-2016. Nombre de joves

Font: Idescat a partir de l'Estadística de variacions residencials (EVR)

Malgrat que les dades de l'*Estadística de variacions residencials*, basada en les altes i les baixes padronals, mesuren de manera parcial i esbiaixada els moviments migratoris reals, si observem aquest flux podem extreure'n claus interpretatives. Atenent a les dades en funció del lloc de naixement de les persones joves que han emigrat entre 2007 i 2017, s'observa que la gran majoria són persones nascudes fora de Catalunya. Les dades són molt semblants si en comptes del lloc de naixement s'observa la nacionalitat. S'evidencia, doncs, que les persones joves que majoritàriament marxen a viure a l'estranger són persones que en algun moment van fer un recorregut d'arribada i que per tant van immigrar. Són persones amb una predisposició a la mobilitat més alta, sigui per retornar als seus països d'origen o per reemigrar a països tercers. Els nascuts a Catalunya, que coincideixen més amb l'imaginari social de la joventut que ha hagut d'emigrar en aquest període, són una petita part, tot i que semblen augmentar tímidament. El 2016 van representar l'11,2% del total de joves que van marxar de Catalunya.

GRÀFIC 3.14. Joves de 15 a 34 anys residents a l'estranger segons lloc de naixement. Catalunya, 2009-2017. Nombre de joves

Font: Padró d'habitants residents a l'estranger (Idescat)

Des de 2010 s'ha doblat el nombre de joves catalans inscrits al Padró d'Habitants Residents a l'Estranger (PHRE).¹ Això indica que possiblement sí que ha existit un moviment en aquesta direcció des de l'inici de la crisi econòmica. Però, tot i això, el 2017 són en total 27.077 joves d'entre 15 i 34 anys, xifra que representa un volum petit, d'un 1,7%, en relació amb la població jove total. És cert que si pensem específicament en aquest col·lectiu que marxa del país sabem que pateix un subregistre accentuat. Una part substancial d'aquestes persones joves no es registren perquè projecten una estada a l'estranger amb una data de finalització, i també pel tipus de destins als quals es desplacen, ja que els països de la UE faciliten la mobilitat i els permisos de residència i treball.

3.3.2. La nupcialitat de les persones joves

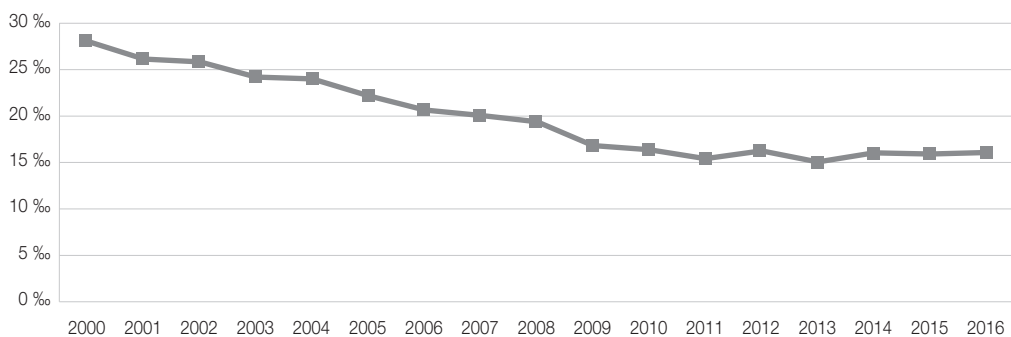
La nupcialitat és un element clàssic de l'anàlisi demogràfica. Malgrat que ha anat perdent rellevància en les últimes dècades, la situació de la nupcialitat en un context social concret ajuda a explicar altres fenòmens demogràfics com l'emancipació domiciliària, la formació de nous nuclis familiars o la fecunditat. Històricament ha estat un fenomen molt sensible als cicles econòmics, ja que en èpoques favorables s'avança i en èpoques de dificultats es retarda i s'afebleix.

¹ Persones d'entre 15 i 34 anys residents a l'estranger i no nascudes al país on resideixen. Separar el col·lectiu de persones joves inscrites al PHRE nascudes al país on resideixen (que representa el 70% del total) és pertinent perquè en molts casos es tracta de persones que han adquirit la nacionalitat espanyola i el veïnatge administratiu català gràcies a la Llei 52/2007 de memòria històrica i que, per tant, és possible que no hagin viscut mai a Catalunya.

A Catalunya l'evolució de la nupcialitat entre 1960 i 1975 es va caracteritzar per una gran quantitat de matrimonis i per l'avançament de l'edat mitjana de nupcialitat. Però a partir de 1975 la nupcialitat va caure, i per tant l'edat mitjana del primer matrimoni va augmentar. Entre la segona meitat dels anys vuitanta i principis dels anys noranta va tenir lloc un procés de més estabilitat del volum de matrimonis, tot i que es va continuar allargant l'edat mitjana. A partir de llavors i fins al 1996 va tornar a caure el nombre de matrimonis i a créixer l'edat mitjana del primer matrimoni, que es va situar ja en els 29 anys. Durant els últims anys del segle passat, la nupcialitat va recuperar-se lleugerament, malgrat que l'edat mitjana va pujar, però de forma moderada. Si l'any 1975 es va produir la xifra rècord de matrimonis celebrats a Catalunya, 45.863, l'any 2011 va tocar mínims, amb 24.833 unions de parelles de diferent sexe i quasi un miler de matrimonis més del mateix sexe.

Són diverses les causes que expliquen aquesta davallada tan important, i moltes tenen a veure amb la segona transició demogràfica. A grans trets es podria parlar, d'una banda, de l'erosió de la parella tradicional com a únic model de convivència. De forma més accentuada en el cas de la joventut, les persones viuen etapes de la vida en parella i altres sense, alhora que sorgeixen noves formes de construir relacions sexoafectives i de convivència. D'altra banda, malgrat que la parella continua sent una forma de relació molt present a la nostra societat, el que sobretot ha succeït és la pèrdua de rellevància del matrimoni per formalitzar les relacions de parella. Les unions consensuals, fins i tot amb reconeixement legal, i la cohabitació sense regularització de cap mena esdevenen alternatives més atractives per a una quantitat cada cop més gran de persones joves. Finalment, també cal esmentar l'impacte del cicle econòmic sobre l'evolució a curt termini de la nupcialitat, que es redueix en períodes de crisi.

GRÀFIC 3.15. Taxa específica de nupcialitat. Joves de 15 a 34 anys. Catalunya, 2000-2016. Tant per mil

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estadística de matrimonis (Idescat)

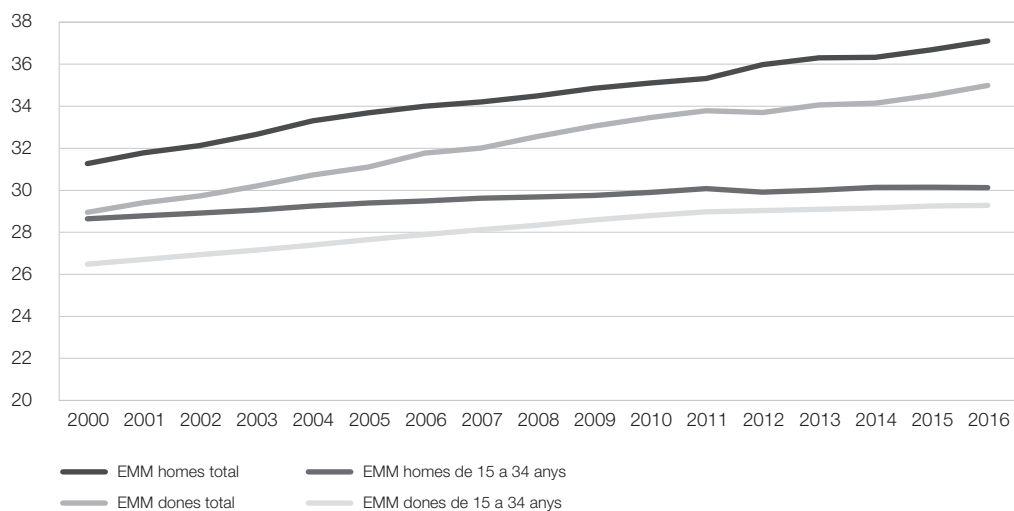
L'any 2016 la taxa de nupcialitat de les persones de 15 a 34 anys es va situar en 16,08 matrimonis per cada mil joves. Aquesta xifra confirma una etapa de certa estabilitat en la nupcialitat jove des de 2011, malgrat suposar les taxes més baixes de la història recent. Abans, i des de l'any 2000, la proporció de matrimonis en relació amb la població jove no

havia parat de caure de forma accelerada des de les 28,06 unions per cada mil joves de 15 a 34 anys d'aquell any. És especialment significatiu el descens brusc de dos punts i mig de la taxa de nupcialitat entre els anys 2008 i 2009. Tot i que la tendència ja era clarament a la baixa, es confirma la sensibilitat d'aquesta dada als cicles econòmics, ja que amb l'esclat de la crisi financera es van reduir els matrimonis entre joves.

La legalització del matrimoni entre persones del mateix sexe l'any 2005 no sembla haver condicionat excessivament aquestes tendències. A partir de 2008, les persones joves que s'han casat amb persones del mateix sexe han suposat entre un 2 i un 3% del total, amb un màxim l'any 2016 del 2,9%. És destacable assenyalar com els primers anys, fins al 2012, eren més els homes joves els que es casaven amb altres homes, però a partir de llavors sempre han estat més els matrimonis entre dones joves.

Així doncs, la taxa de nupcialitat baixa perquè menys persones joves decideixen casar-se, però també perquè les que fan aquest pas el posterguen. Tant l'edat mitjana al matrimoni de la població jove com la de la població en general ha augmentat des de l'inici del segle XXI, seguint la mateixa tendència. En el cas de les dones de 15 a 34 anys, el 2016 es va situar en 29,28 anys, i en el cas dels homes, en 30,13 anys.

GRÀFIC 3.16. Edat mitjana al matrimoni segons franges d'edat, per sexes. Catalunya, 2000-2016. Anys

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estadística de matrimonis (Idescat)

Aquesta diferència de menys d'un any entre homes i dones s'ha anat reduint força des de l'any 2000, quan era de més de dos anys. Tradicionalment ha existit una diferència destacable entre el comportament d'homes i dones en aquest sentit. En les parelles heterosexuales les dones són de mitjana una mica més joves que els homes. Però sembla que, de moment,

de forma més clara entre la gent jove, els canvis en les relacions de gènere també estarien superant aquest model tradicional, donant pas a una edat mitjana de matrimoni equilibrada.

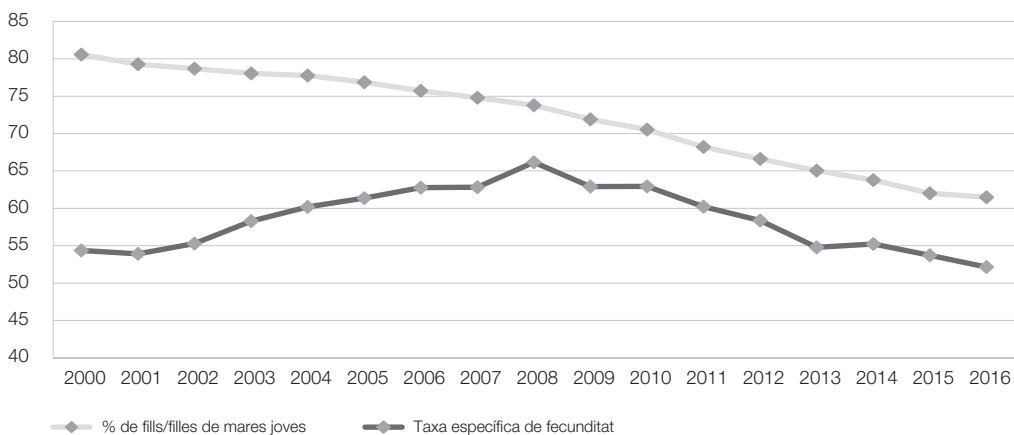
3.3.3. La fecunditat de les persones joves

Després de l'etapa del *baby-boom* de principis dels anys setanta, la natalitat (nombre de naixements) va disminuir de forma sostinguda fins a mitjans dels noranta, degut a la important disminució de la fecunditat (fills per dona). Durant la dècada dels anys noranta es van registrar xifres excepcionalment baixes a Catalunya, amb un mínim d'1,14 fills per dona el 1995, que van situar la fecunditat catalana entre les més baixes del món. Entre 1995 i 2008 la natalitat va augmentar, d'una banda per l'augment del nombre de fills per dona, de l'altra per la immigració exterior, que va fer créixer el nombre de dones en edat fèrtil.

A partir de 2008 aquesta tendència es va trencar. El nombre total d'infants nascuts a Catalunya va començar a caure ràpidament per diversos motius. Per una banda, l'adveniment de la crisi econòmica va afectar en la decisió d'algunes dones de ser mares aleshores. A més, des d'aquell moment han minvat progressivament les dones en edat fèrtil, degut al recanvi generacional per part de cohorts menys nombroses, un cop s'ha acabat l'etapa fèrtil de les dones nascudes en el *baby-boom*. Com hem vist, a partir de llavors també es va reduir de forma intensa el flux d'immigració i va augmentar el d'emigració.

L'any 2016 van néixer 68.974 nadons a Catalunya, dels quals el 61,5% (42.407) eren fills i filles de dones d'entre 15 i 34 anys. L'any 2009 van ser 89.024 en total, dels quals el 73,8% eren fills i filles de mares joves; el 2000, les mares joves representaven el 80,6%, i vint anys abans eren al voltant del noranta per cent del total de dones que donaven a llum.

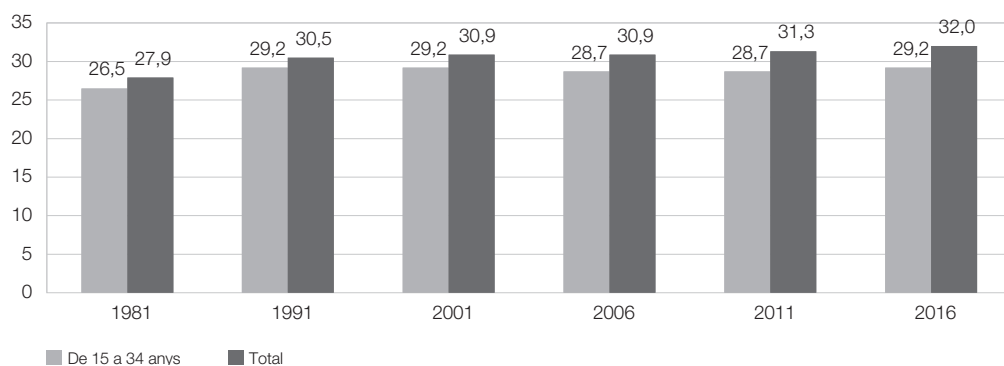
GRÀFIC 3.17. Taxa específica de fecunditat de les dones joves de 15 a 34 anys i proporció de fills/filles de mares joves respecte del total. Catalunya, 2000-2016. Tant per mil i percentatge

Font: Elaboració pròpia a partir de 1975-2011: Moviment natural de la població (Idescat), 2012-2015: Moviment natural de la població (Idescat) i 2016: Estadística de naixements (Idescat)

Pel que fa a l'edat mitjana de maternitat (EMM), la variació en els últims 25 anys ha estat menor entre la població femenina jove, tot i que el 2016 sí que ha marcat el màxim històric amb 29,2 anys. En canvi, en el cas del conjunt de les dones, l'increment ha sigut més continu i el 2016 ja ha estat de 32 anys, tot i que l'edat mitjana al primer fill era de 30,8. El valor modal, és a dir, l'edat en què més dones tenen fills, són els 34 anys. A tall comparatiu, l'any 1975 eren els 24 anys. Per grups quinquennals, les dones de 30 a 34 anys són les que tenen més fills, i el 2016 va ser el segon any on les dones de 35 a 39 van tenir una taxa específica de fecunditat més elevada que les de 25 a 29.

GRÀFIC 3.18. Edat mitjana a la maternitat segons franja d'edat. Catalunya, 1981, 1991, 2001, 2006, 2011 i 2016. Anys

Font: Estadística de naixements (Idescat)

Finalment, la proporció de fills de mares no casades és un indicador que també expressa els canvis en els patrons de convivència i formació de famílies entre les persones joves. L'any 1986 eren només el 6,9% del total i el 1996 havien augmentat fins al 13%. Deu anys després aquest percentatge havia crescut de forma molt notable, fins al 31,2%, i l'any 2016, amb un 50,1% del total, ja eren més els fills i filles nascuts de mares no casades que de mares casades. Si ens fixem en la situació de convivència d'aquestes mares no casades, trobem que prop de la meitat, tot i no estar casades, conviuen en una unió estable, mentre que una de cada cinc no està casada ni conviu en unió estable. De la resta no se'n sap la situació concreta de convivència. Per tant, es confirma de nou la pèrdua progressiva de rellevància del matrimoni com a marc per a la formació de famílies, però en bona mesura substituït per altres formes de mediació de les relacions de parella i de convivència.

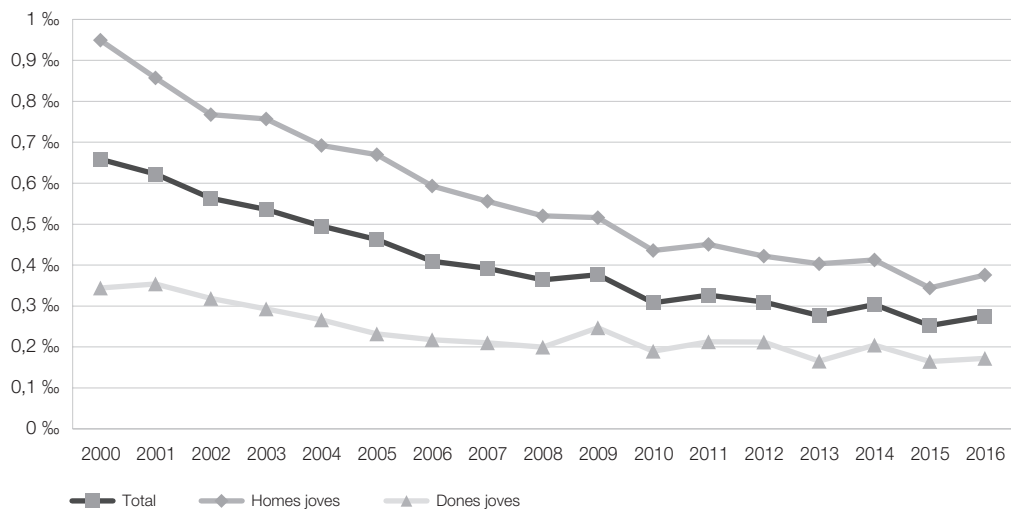
3.3.4. La mortalitat i l'esperança de vida

L'últim aspecte de la dinàmica demogràfica de la joventut catalana sobre el qual és pertinent parlar atenció és la mortalitat, les seves causes principals i la seva relació amb l'esperança de vida. La mortalitat de les persones joves ha evolucionat positivament durant els darrers anys, ja que ha disminuït de forma notable. L'any 2000, la taxa específica de mortalitat dels

joves i les joves de 15 a 34 anys era de 0,66 defuncions per cada mil joves. En 16 anys s'ha reduït quasi un 60%, fins a situar-se el 2016 al 0,27‰ (el 2015 va ser un xic menor). El període de caiguda important fou fins a l'any 2010, i des de llavors s'ha moderat força. Aquesta davallada s'explica sobretot per la caiguda de la taxa específica masculina, des del 0,95‰ el 2000 al 0,36‰ el 2016. En el cas de les dones joves, la taxa específica de mortalitat també s'ha reduït, però en partir de valors molt més baixos la tendència és menys acusada. La sobremortalitat masculina es dona en totes les franges d'edat (fet que resulta en una esperança de vida inferior per als homes), i en el cas de les persones joves es manté en més del doble de morts masculines, malgrat l'evolució a la baixa general.

Aquesta reducció de la mortalitat juvenil té a veure amb millores generals en l'estat de salut i en algunes patologies concretes, però especialment amb el dràstic descens de les defuncions per accidents de trànsit. Durant els anys noranta i fins al canvi de segle, la mortalitat viària entre la joventut catalana, i especialment entre els homes joves, era molt alta. L'any 2000 el 40% de les defuncions de joves van ser per aquest motiu, fins a 376, dels quals 304 eren homes. L'any 2010 van ser 90 en total, cosa que representa un 15% del total de morts. El 2015, l'últim any del qual es disposa de dades, van ser 64, i van representar també poc més d'un 15% del total.

GRÀFIC 3.19. Taxa específica de mortalitat. Joves de 15 a 34 anys, per sexe. Catalunya, 2000-2016. Tant per mil

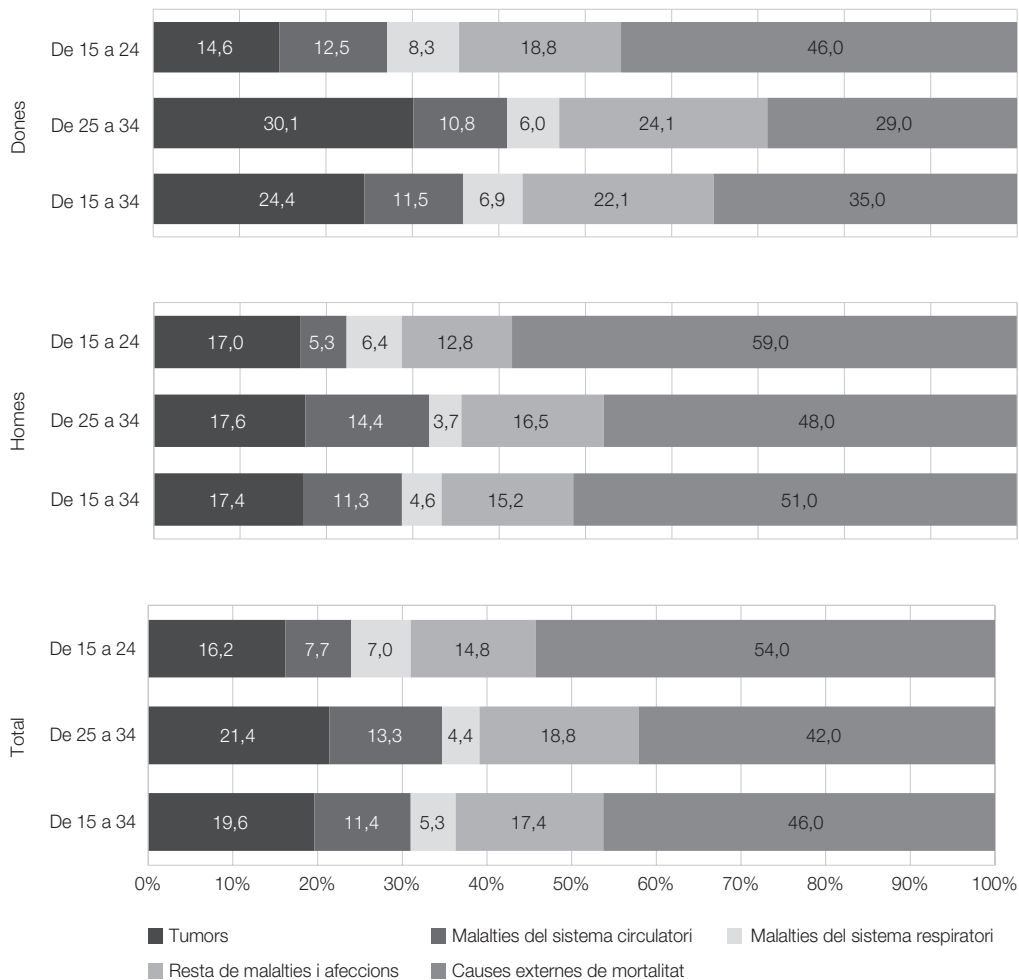

Font: Elaboració pròpia a partir de Moviment natural de població de l'INE (Idescat)

Tot i aquesta notable reducció, les causes externes de mortalitat (entre les quals es troben els accidents de trànsit) han continuat sent el gran grup de causes de mort més important entre la joventut (expliquen el 46,2% del total de defuncions). Un dels motius és l'augment dels suïcidis en aquest grup de població, que el 2015 fins i tot van superar

les morts per accidents. L'elevada prevalença entre els homes joves (més del doble de casos) també explica que es mantingui la diferència en la taxa de mortalitat respecte de les dones joves.

GRÀFIC 3.20. Distribució de les principals causes de mort de la població jove de 15 a 34 anys segons grups d'edat, per sexe. Catalunya, 2015. Percentatge

Font: Elaboració pròpia a partir del Registre de mortalitat de Catalunya (Departament de Salut)

La millora d'aquests indicadors, junt amb la millora de la salut de la població en general, ha comportat també un augment progressiu de l'esperança de vida de les persones joves. Si observem en concret l'esperança de vida als 15 anys, podem constatar que darrerament

ha seguit augmentant de forma regular: entre 2012 i 2015 ha passat de 65,1 a 65,7 anys entre els homes i de 70,7 a 71,1 entre les dones.

3.4. Conclusions

Després de repassar l'evolució dels principals paràmetres demogràfics de la joventut catalana, es poden descriure els primers anys d'aquest segle com un període demogràficament convuls pel que fa a la població jove. Convuls en el sentit que es va viure una transformació molt ràpida d'algunes de les característiques d'aquest col·lectiu, transformació experimentada en dues fases contraposades: els primers vuit o nou anys del segle van estar marcats per un context socioeconòmic de creixement i la resta han estat condicionats per un període de crisi econòmica de profundes conseqüències socials.

Un tret general, per exemple, que va marcar tot aquest període va ser la disminució en termes absoluts i relatius del nombre de joves, especialment dels joves i les joves nascuts aquí. L'arribada d'un volum important de persones d'altres latituds va fer créixer el pes de les persones de nacionalitat estrangera i de les nascudes a l'estranger i va frenar la disminució general del pes relatiu de la població jove dins el total. També va fer que la població jove dels trams d'edat més avançada fos molt més nombrosa que la de les generacions més joves. A partir de l'adveniment de la crisi algunes coses van canviar. El fet més destacat fou la davallada en l'arribada de persones joves migrants, que va fer equilibrar el saldo migratori. Això va fer estabilitzar la proporció de persones de nacionalitat estrangera i de les nascudes a Catalunya dins el total.

L'arribada a la joventut de les primeres generacions d'adolescents més nombroses que les seves antecessores (les més estretes de la història recent) ha fet que es comenci a estabilitzar el nombre total de joves i el seu pes dins la població total, i ha contribuït a augmentar l'equilibri intern del pes que tenen els diversos grups d'edat joves. Sigui perquè aquestes dinàmiques es traslladen a altres variables demogràfiques, per la tímida millora de la situació econòmica, o perquè el context de crisi s'ha assumit i està deixant de condicionar decisions personals (emigració, emancipació, formació de nuclis familiars, maternitat, etc.), la qüestió és que moltes tendències iniciades amb la crisi s'han anat desdibuixant. Força indicadors s'estabilitzen des de 2015 i recuperen valors previs al període d'expansió o, encara que toquen mínims històrics, es mantenen d'un any a l'altre, com la nupcialitat o la mortalitat.

També es constata una certa harmonització interna com a col·lectiu i des del punt de vista territorial. Es redueix, per exemple, la diferència entre homes i dones en l'edat mitjana al matrimoni o el seu pes dins el col·lectiu estranger.

Com hem vist, les característiques de la població són molt sensibles als cicles econòmics i les migracions són un fet poc previsible a mitjà termini. Això podria provocar canvis més significatius, però sembla que l'etapa actual i l'escenari per als anys vinents és de més estabilitat i de canvis menys abruptes en el context demogràfic juvenil català. Caldrà veure si això també es trasllada a altres àmbits d'anàlisi de la joventut i de les condicions de vida de les persones joves o no.